

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

המחלקה לפיקוח תקציבי

פיתוח וקידום התיירות בפריפריה

מוגש לוועדת הכלכלה

ד' בטבת תש"ע
21 בדצמבר 2009

כתיבה: יעקב צ'רטוף, כלכלן
אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה הוכן לבקשת ועדת הכלכלה לקראת דיון ביום 22 בדצמבר 2009 בנושא **פיתוח וקידום התיירות בפריפריה**. המסמך מכיל נתונים על היצע התיירות לפי מחוזות וכן גם סקירה קצרה של מדיניות ותקציבי קידום התיירות בפריפריה.

1. היצע התיירות לפי מחוז

במדינת ישראל קיים בסיס איתן לצמיחתה של תעשיית תיירות מצליחה, וזאת בזכות העושר ההיסטורי, התרבותי, הדתי והטבעי הקיים בתחומה הגיאוגרפי. היעדים העיקריים של התיירות במדינת ישראל כוללים את ירושלים, תל אביב, אילת, ים המלח וטבריה. לענף התיירות פריסה ארצית שונה מענפי כלכלה אחרים ולמעשה חלק גדול מהאטרקציות התיירותיות בישראל נמצאות באזורי הפריפריה דווקא. פריסה זו מעלה את חשיבות הענף לכלכלה הישראלית בהיותו מקדם תעסוקה וצמיחה באזורים בהם הפעילות הכלכלית סובלת מקשיים. על-פי מודלים בכלכלת תיירות, להכנסות מתיירות יש **מכפיל** בשל תוספת ההכנסות הנובעת מאירוח: על כל 1 ש"ח שמוצא ישירות נוצרים בין 0.84 ש"ח ל-2.54 ש"ח בפעילויות כלכליות נוספות (שירותי מזון, אטרקציות, השכרות רכב וכיוצא באלה).¹

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נכון לרבעון השלישי של שנת 2009 עמד מספר בתי המלון של ישראל על 335 מלונות ובהם כ-47,500 חדרי אירוח. בחודש יוני 2009 היו כ-27,000 משרות ישירות בבתי מלון וכ-6,000 עובדים מועסקים דרך חברות כוח אדם.² בשנת 2008 סך הפדיון בענף התיירות עמד על כ-7.8 **מיליארדי ש"ח**. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2009 הפדיון היה 5.7 מיליארדי ש"ח, ירידה של 3.7% לעומת אותה תקופה אשתקד.

מספר הלינות במלונות בחודשים ינואר עד אוקטובר 2009 הסתכם בכ-17 מיליון, ירידה של כ-8% בהשוואה לאותה תקופה ב-2008: 10.2 מיליון לינות היו של ישראלים (עלייה של 4%), ועוד 6.7 מיליון לינות היו של תיירים - ירידה של 22%. לינות התיירים היוו כ-40% מסך כל הלינות במלונות. הירידה במספר הלינות של תיירים נובעת ככל הנראה מהמשבר הכלכלי העולמי ומהמתיחות הביטחונית בעקבות מבצע "עופרת יצוקה", שהחלה בימים האחרונים של שנת 2008. בטבלה 1 מובאים אחוזי התפוסה במלונות במחוזות שונים.

טבלה 1 תפוסה במלונות לפי מחוזות בעשרת החודשים הראשונים 2008-2009 (באחוזים)³

מחוז	ינואר-אוקטובר 2008	ינואר-אוקטובר 2009	שינוי
ירושלים	68.2%	53.1%	-22.1%
הצפון	60.0%	52.9%	-11.8%
חיפה	63.8%	56.8%	-11.0%
המרכז	63.7%	56.5%	-11.3%
תל אביב	75.8%	63.4%	-16.4%
הדרום	67.3%	66.3%	-1.5%

¹ ע. פלישר, י. אנגל, ע. צ'צ'יק, האירוח הכפרי בישראל 2004, האוניברסיטה העברית.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פדיון, משרות ושכר במלונות, באתר האינטרנט: www.cbs.gov.il/www/tourism_h/h05.pdf כניסה בתאריך: 20 בדצמבר 2009.

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לינות במלונות תיירות, הודעה לעיתונות, 22 בנובמבר 2009, כניסה בתאריך: 21 בדצמבר 2009, באתר האינטרנט: http://www.cbs.gov.il/www/hodaot2009n/28_09_261b.doc.

מהנתונים אנו למדים שהתפוסה נעה בין כ-53% (מחוז ירושלים ומחוז הצפון) ל-67% (מחוז הדרום ומחוז תל אביב); הירידות הגדולות ביותר נרשמו במחוזות ירושלים (כ-22%) ותל אביב (כ-16%). במחוז הדרום נרשמה התפוסה הגבוהה ביותר – 66% בדומה לתפוסה באותה תקופה ב-2008.

בטבלה 2 מובאים מספר המלונות, התפוסה ומספר המשרות במלונות במספר יישובים בארץ בשנת 2008.

טבלה 2 - מלונות, חדרים, תפוסה, לינות, פדיון ומשרות במלונות ביישובים נבחרים בשנת 2008⁴

משרות (ממוצע לחודש)	פדיון (במיליוני דולר)	לינות (אלפים)	תפוסת חדרים (אחוזים)	חדרים	בתי מלון	מחוז	יישוב
26,488	2,195	21,596	65.9%	47,501	335	סך הכל	סך הכול ארצי
							מתוכם:
4,535	393	4,032	66.4%	9,283	69	ירושלים	ירושלים
3,291	401	2,627	75.2%	6,403	48	תל אביב	תל אביב - יפו
1,082	73	537	66.8%	1,458	13	חיפה	חיפה
7,351	563	6,526	67.7%	10,914	50	דרום	אילת
-	-	139	42.7%	538	4	דרום	אשקלון
-	-	91	46.1%	456	5	דרום	באר שבע
-	-	99	65.8%	526	5	תל אביב	בת ים
594	75	272	68.7%	691	5	תל אביב	הרצליה
-	-	99	42.7%	388	4	חיפה	זכרון יעקב
2,082	130	1,658	60.0%	3,927	31	צפון	טבריה
-	-	132	43.2%	511	7	צפון	נהריה
595	39	532	61.9%	1,539	18	מרכז	נתניה
-	-	97	32.7%	388	3	דרום	ערד
-	-	111	46.9%	346	6	צפון	צפת
-	-	176	70.0%	540	3	תל אביב	רמת גן
2,608	235	2,195	73.9%	4,011	15	דרום	שפת ים המלח

מהנתונים בטבלה אפשר לראות שבערי הפריפריה אחוז התפוסה בבתי מלון הוא נמוך מהממוצע הארצי. בעוד הממוצע הארצי בשנת 2008 עמד על כ-66%, התפוסה בערד הייתה כ-33% ובאשקלון כ-43%. באזור הצפון המצב דומה - בזיכרון יעקב ובנהרייה התפוסה הממוצעת הייתה כ-43%. בירושלים התפוסה ב-2008 הייתה כ-66% ובתל אביב כ-75%.

2. משרד התיירות

משרד התיירות פועל במגוון דרכים לקידום התיירות בפריפריה, להלן סקירה קצרה של חלק מהכלים.

⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתון הסטטיסטי לישראל, לוח 23.11 – מלונות תיירות, חדרים, תפוסה, לינות, פדיון ומשרות במלונות תיירות ביישובים נבחרים, באתר האינטרנט: http://www.cbs.gov.il/shnaton60/st23_11.pdf, כניסה בתאריך: 15 בדצמבר 2009.

2.1. השקעה בתשתיות תיירותיות ובחדרי בתי מלון

תקציבי משרד התיירות והמשרד לפיתוח הנגב והגליל לפיתוח תשתיות תיירותיות ציבוריות בשנת 2009 עומדים על כ-125 מיליון ₪, כש-60%-70% מתוכם מושקעים בפריפריה.⁵

בנוסף, משרד התיירות מעניק סיוע להקמה ולהרחבה של בתי מלון. הנוהל קובע מענק בשיעור של עד 24% (מתוכם 20% במסגרת החוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט-1959) מתקרת ההשקעה לחדר. התקרה משתנה לפי רמת המלון ומיקומו. המענק יינתן עבור הקמה של בית מלון ובו לפחות 25 חדרי מלון, או עבור הרחבה של מלון קיים בלפחות 10%.

בשנת 2008 העניק משרד התיירות מענקים בסך כ-186 מיליון ש"ח, שתרמו להוספה של כ-1,500 חדרים. כמו כן הייתה השקעה של יזמים פרטיים בסך של כמיליארד ש"ח. בטבלה 3 להלן מופיעות מספר דוגמאות של הפרויקטים שזכו לתמיכה של משרד התיירות.

טבלה 3 - מענקים של משרד התיירות בתחום המלונאות בשנת 2008 (במיליוני ש"ח)⁶

שם הפרויקט	סכום מענק משרד התיירות	היקף השקעת היזם
כפר נופש תמנע	72.2	360.8
חוף כורסי - כנרת	30.2	160.0
פלגי מים - נגב	4.14	80.0
ארק ניו גייט - מגדל	15.0	74.8
מרכז העיר - נצרת	7.2	40.0
כנען פנורמה - צפת	7.0	35.0
גלי הים - אשדוד	5.4	26.9
עין גדי - ים המלח	6.0	25.2
קיבוץ לביא - גליל	3.6	18.1
פרימה רויאל - ירושלים	4.0	18.0
מלונית מארג - אבני איתן	2.9	14.6
מלונית - קטרון	3.1	14.4
אחים ממן - טבריה	2.3	12.5
איפנגר- חיפה	1.9	11.8
מלון אסיינדה - מעלות	2.1	10.4

לפי דבריו של שי וינר, סמנכ"ל השקעה, פיתוח וכלכלה במשרד התיירות, כ-70% מתקציב הפיתוח של המשרד מושקעים בפריפריה.

2.2. סיוע להקמת עסקים קטנים בתיירות ליזמים תושבי היישובים הכפריים בנגב⁷

⁵ מר שי וינר, סמנכ"ל השקעה, פיתוח וכלכלה, משרד התיירות, דואר אלקטרוני, 20 בדצמבר 2009.

⁶ מר שי וינר, סמנכ"ל השקעה, פיתוח וכלכלה במשרד התיירות, דואר אלקטרוני, 20 בדצמבר 2009.

בחוזר מנכ"ל מס' 10 של משרד התיירות, מתאריך 17 באוגוסט 2009 נקבעו הקריטריונים המזכים יזם במענק עידוד להקמת עסקים קטנים בתחום התיירות. המענק יינתן למיזם תיירותי המציע שירותי בילוי, נופש ופנאי לקהל התיירים המבקר באזור הנגב. המענק יהיה בגובה 22% מההשקעה במיזם ועד 100,000 ש"ח. היזם מתחייב להפעיל את המיזם לפחות חמש שנים ממועד קבלת המענק.

2.3. חממות תיירות⁸

על מנת לעודד מיזמים בתחום התיירות, הוקמו חממות תיירות המהוות כלי חשוב בסיוע ליזמים בשלבי התכנון הראשוניים ובשלבי הקמת הפרויקטים התיירותיים. במסגרת פעילות החממות, מקבלים יזמים ייעוץ בדבר אופן הפעולה הטוב ביותר על מנת להוציא את רעיונותיהם העסקיים מן הכוח אל הפועל ולבחון האם הם רווחיים.

חממות התיירות פועלות בשיתוף פעולה בין מספר גופים: הרשות לפיתוח הנגב, הרשות לפיתוח הגליל, מרכז טיפוח יזמות (מט"י) הפועלים במסגרת משרד התמ"ת, יחידות לפיתוח כלכלי (יחפ"כ) של הסוכנות היהודית והחטיבה להתיישבות ועמותות התיירות האזוריות.

3. המשרד לפיתוח הנגב והגליל

המשרד לפיתוח הנגב והגליל פועל בכמה דרכים לקידום התיירות באזורים אלו, כלהלן.

3.1. תוכניות פיתוח

טבלה 4 להלן מפרטת כמה תוכניות של המשרד לפיתוח הגליל והנגב לפיתוח הנגב והגליל.

טבלה 4 – תוכניות פיתוח תיירות בנגב ובגליל (במיליוני ש"ח)⁹

השקעה	תוכנית פיתוח
6	תכנון ופיתוח תשתיות בסיסיות לכפרי תיירות וסיוע במעבר מסביבה חקלאית לסביבה תיירותית והכשרת הון אנושי במעבר מחקלאי לתיירן
5.9	הקמת עסקים קטנים בתחום התיירות ומלוניות
2.5	תוכנית "שפת מדבר" במצפה רמון במסגרתה ישולבו אלמנטים תיירותיים וחקלאיים באזור: נטיעת כרמים, הקמת יקבי בוטיק ומסעדות
2.6	פיתוח פארק אגם ירוחם: ניקוי האגם, פיתוח אזורי בילוי, הקמת כפר נופש בסמוך לאגם
2	הקצאה עבור סיוע במענקים להקמת יחידות אירוח בתיירות הכפרית

3.2. יזום וסיוע לפסטיבלים¹⁰

⁷ משרד התיירות, באתר האינטרנט: www.tourism.gov.il/GOVheb/Ministry+of+Tourism/Hozer+Mankal.htm, כניסה בתאריך: 21 בדצמבר 2009.

⁸ משרד התיירות, פיתוח תיירותי – חממות תיירות, כניסה בתאריך: 21 בדצמבר 2009, באתר האינטרנט: www.tourism.gov.il/GOVheb/Ministry+of+Tourism/Tourism+Development/hothouses+tourism.htm

⁹ המשרד לפיתוח הנגב והגליל, תוכניות פיתוח, אתר אינטרנט <http://www.vpmo.gov.il/Index.asp?CategoryID=157> כניסה בתאריך: 15 בדצמבר 2009.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

פסטיבלים המתקיימים מדי שנה באזורים אלה מהווים אטרקציות אשר מושכות מטיילים רבים לנגב ולגליל, וחושפים את האזורים בפני עשרות אלפי תושבים ממרכז הארץ ומהווים מנוף מרכזי לפיתוח כלכלי ותיירות של אזורים אלו.

בין הפסטיבלים המתקיימים בנגב אפשר למנות את פסטיבל ערד, ג'ז בים האדום, פסטיבל התמר ופסטיבל כלניות. בין האירועים המתקיימים בגליל אפשר לציין את פסטיבל הזית, פסטיבל "כאן זמאן", פסטיבל "קול המוסיקה" בגליל העליון ופסטיבל "לא בשמים" בכפר בלום.

3.3. מיתוג התיירות הדרוזית¹¹

באמצעות קידום התיירות הדרוזית ניתן לפעול לפיתוח חזות הישובים, לקידום העסקים במקום, לפיתוח עסקיים ייחודיים לתיירות, אשר יקדמו את בני העדה ויתרמו להכרת התרבות הדרוזית בציבור הישראלי.

בחוזר מנכ"ל מס' 12 של משרד התיירות מתאריך 21 בספטמבר 2009 נקבעו הקריטריונים המזכים יזם במענק עידוד להקמת צימרים בישובים דרוזים וצ'רקסים. הסיוע יינתן ליזם להקמתן של לפחות 2 יחידות אירוח, עד ל-24% מהיקף ההשקעה הנדרשת להקמת הצימרים. היזם מתחייב להפעיל את הצימרים לפחות חמש שנים ממועד קבלת המענק.

4. חוסר השקעות במרכזי ערי תיירות¹²

הבסיס לצמיחה של תעשיית התיירות בעיר תיירות הוא מרכזה, בו מרוכזים שרתי אירוח ואוכל. האחריות לתחזוקתה ופיתוחה של מרכזה של עיר תיירות מוטלת על הרשות מקומית ועל הממשלה. בעקבות מצוקת תקציבית או ניהול לקוי, העיריות אינן מתחזקות את התשתיות בצורה ראויה. דוגמאות לתחזוקה לקויה אנו יכולים למצוא בטיילת בטבריה או בעיר העתיקה בעכו ונצרת.

סקרי שביעות רצון שערך משרד התיירות בקרב תיירי חוץ בערים אלו לימד כי שביעות הרצון מתחזוקת מרכזי הערים המתויירות נמוכה ביחס ליתר מרכזי סל התיירות, כמו דרכים, חופים ושירותי הנמל. כלכלני בנק ישראל מציעים לשפר את מצב התחזוקה במרכזי ערים אלו באמצעות מתן מענקי פיתוח לעיריות. לפי ההצעה מתן המענקים יותנה באיכות התחזוקה, בהתבסס על בדיקות אשר יערוך משרד התיירות.

¹⁰ המשרד לפיתוח הנגב והגליל, ייזום וסיוע לפסטיבלים, באתר אינטרנט: www.vpmo.gov.il/Index.asp?CategoryID=157, כניסה בתאריך: 15 בדצמבר 2009.

¹¹ המשרד לפיתוח הנגב והגליל, מיתוג התיירות הדרוזית, כניסה לאתר ב-21 בדצמבר 2009, באתר האינטרנט: www.vpmo.gov.il/Index.asp?ArticleID=220&CategoryID=157&Page=1.

¹² בנק ישראל, דוח שנתי 2008, פרק ב': התוצר, השימושים וענפי המשק, תיבה ב-4: תחזוקה לקויה של מרכזי הערים המתויירות, אפריל 2009.

